

СТАНОВИЩЕ

от проф. дпсн Теодора Стойчева Стоева

на дисертационния труд на Ина Иларионова Карова

на тема: “Психично благополучие и смисъл на живота в прехода към зрелостта”

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки

по професионално направление: 3.2. Психология

Докторска програма: “Педагогическа и възрастова психология”

Актуалност и значимост на проблема

Представената дисертация представлява задълбочено теоретико-емпирично проучване на слабо засегнат в изследователската практика, но много актуален за съвременното ни проблем. Актуалността и значимостта на темата се определя от следните обстоятелства:

1. Към момента в България няма цялостна концепция и предвидени стъпки за насърчаване на дейности за повишаване на психичното благополучие, осмисляно единствено през призмата на психично здраве, без да се осъзнава неговия обхват отвъд системата на психиатрично обслужване и сериозността му като проблем, свързан с липсата на стремеж към съзидание и принос към обществото.

2. Наблюдава се тенденция на нарастване на противобществените прояви и престъпления сред младежите, която се отнася до социални феномени, свързани с признаци на липса на удовлетвореност от живота, загуба на смисъл и алиенация.

Всичко това очертава високата не само познавателна, но и приложна значимост на разработката.

Научна и методологическа обосновка на изследването

В търсенето на отговори на по-гореизложените въпроси докторантката дефинира предмета на изследването, като го свързва с преживяването на смисъл и усещането за психическо благополучие в тяхната релация с позитивните междуличностни отношения, третиращи като основа за пълноценното развитие на личността в прехода към зрелостта. Разглеждането на личността отвът самата нея в светлината на смисъла и благополучието

е предизвикателство за изследователя, защото разкрива личността не през призмата на нормативността, а като индивидуалност, която познала себе си, търси взаимност. Още тук ще кажа, че тя се справя с това предизвикателство успешно, отговорно и обещаващо. Теоретичният дизайн на изследването е разгърнат в две направления, отнасящи се до концептуалното осмисляне на базисните конструкти на дисертацията, свързани със смисъла на живота и психичното благополучие, третиран в възрастов контекст. Теоретичните постановки, свързани с тези конструкти са разгледани в нужната пълнота и съдържателност. Интерпретирайки основните достойнства на тези постановки Карова достига до изграждане на собствена авторска позиция по проблема. В изходна точка на изследователските ѝ търсения се превръща фундаменталното разминаване в теоретичните положения на екзистенциалната и позитивна психология, промотиращи личността като аз- за -себе си, спрямо нейния стремеж да излезе от изолацията ѝ в прехода към зрелостта и превръщането ѝ в аз- за -другия. Карова залага като лийтмотив, пронизващ цялата разработка, допускането за това, че ако в юношеството личността е формирала собствена позиция за себе си, то на прага на зрелостта тя започва да осъзнава, че жизненият ѝ път не е самотно пътешествие, а може да се утвърди и израстне единствено в отношения с другия, който да стане поле за нейното разгръщане. В така очертаната траектория на изследването, тя представя обстойно възгледите за взаимоотношенията на личността като поле за нейното обогатяване, за смисъла на живота като стремеж за принадлежност и значимост на съществуването, така и за психичното благополучие, третирано през призмата на хедонистичната и евидемонична перспектива. Проблемът за смисъла докторантката концептуализира, опирайки се на класическите теории на Адлер и Юнг, преминавайки през идеите на Франкъл и философските прозрения на Киркегор и Уилям Джеймс, достигайки до издигането на тезата за връзката с другия като път за пълноценно усещане за осмислен живот. В унисон с тази теза тя разглежда конструктът за психично благополучие в контекста на идеали с висока историческа тежест-като този за стремежа, инициативата и смисъла, разграничавайки се от битувашите версии, затварящи го в рамките на разбирането за психично здраве като отсъствие на психично заболяване.

Ако се вземе чисто външната страна на теоретичния анализ, за неговата научна представителност свидетелства факта, че докторантката се е позовала на внушителен списък от публикации-392 на брой. Но по-важна е съдържателната страна на осъществения анализ. Той свидетелства за това, че Карова познава проблема, както в

класическата, така и в съвременната психологическа литература. В осъществения анализ проличава високата ѝ ерудиция, както и способността ѝ да оценява творчески постиженията на своите предшественици.

Обхват и представителност на изследването

Методологически емпиричното изследване отразява основния изследователски въпрос за ролята и приноса на преживяването на смисъл и психично благополучие при разгръщането на личността в нейните взаимоотношения в прехода към зрелостта. Дизайнът на изследването е отлично замислен и осъществен като са спазени основните наукометрични изисквания по отношение на основните компоненти (обект, предмет, валидност и надеждност на изследването, начин на обработка на резултатите). Емпиричната част на дисертацията показва високата изследователска култура на докторантката и впечатлява с логиката на представяне на изследователския замисъл по отношение на: изследователската теза, формулираните с тънък изследователски усет хипотези и задачи, адекватно подбрани, убедително обоснован с аргументи, съобразно целта на проучването-богат арсенал от методики, чиято надеждност и валидност се доказват в изследването. Изследователският инструментариум включва освен утвърдени в практиката и нови, специфично за българска среда методики-като скалата за самообогатяване на проф.Стаматов. С оглед на изследователската цел инструментът за изследване на личността се използва в неговия модифициран вариант, като се прилага специфичен подход за изследване на личностния портрет, позволяващ оценка за формиране на Аз-ядро и на множествени Аз-ове, както и анализ на способността на личността да се обогатява и разгръща в рамките на своите взаимоотношения.

Дисертационният труд е разработен на базата на широк обхват на проучване: изследвани са 417 студенти от 3 висши учебни заведения.

Докторантката проверява формулираните хипотези с мощна изследователска методология, която включва използването на взаимодопълващи се статистически методи (дескриптивна описателна статистика, клъстерен, корелационен, факторен и дисперсионен анализ), доказващи зависимости и тенденции в съответствие с предложените хипотези и поставени задачи. Показател за мащабността на изследването е получената обхватна информация за структурата и съдържанието на психичното благополучие и на усещането за смисъл, в техните взаимовръзки и роля в обогатяването и разгръщането на личността в отношенията ѝ с околните на прага на зрелостта.

Изследвани са многочислине възможни релации между: личностния, афективния профил, преживяването на личностно обогатяване, възприетия смисъл и удовлетворението от живота, евдемоничното благополучие- които показват разнообразни ефекти на връзката между изучаваните променливи. Емпиричните резултати са представени освен в таблична и в графична форма, което придава на изследването още по-силна доказателственоост.

Изведени са изводи на високо равнище на обобщеност, релевантни на задачите, обективно отразяващи резултатите на изследването. Заключенията са по посока на авторската позиция за това, че личността на прага на зрелостта възприема смисъла през осъществяване на връзки с околните, като поставя началото на евдемоничните си виждания, започвайки да разграничава удоволствените преживявания от удовлетворяващите духа постижения.

Стил и език

В езиково отношение, може да се отбележи, че строгият академичен стил е успешно съчетан с по-въздействащия експресивен, особено в заключителната част, което е напълно естествено от гледна точка на патоса, с който обикновено са проникнати всички разработки, съдържащи важни послания за хората, като призова за близост, взаимност, за изпълнение на мисия и служба за другия.

Приноси

Справката за научно-приложните и теоретико-аналитични приноси отразяват обективно постиженията в дисертацията. Приносните моменти могат да се сведат до:

1. Адаптиран е метод за изследване на личността, с което се обогатява психологическия методически инструментариум в областта.
2. Систематизирано е акумулираното до моменнта знание, свързано с обогатяването и разгръщането на личността, смисъла на живота и психичното благополучие.
3. Изведена е нова структура на разбирането на личността в контекста на психичното благополучие.

Приносите, посочени от докторатката в емпиричен план са резултати от направеното изследване и са безспорни.

Насърчавам докторантката да издаде дисертацията като монография, не само заради качествата ѝ на научен труд, но и поради чисто човешките, хуманистични послания, с които е наситена.

Автореферат

Авторефератът отразява пълно и точно съдържанието на дисертацията, като дава информация за 8-те публикации по темата. Тези публикации са напълно достатъчни, а да достигнат до научната общност резултатите от научното изследване.

Заключение

В заключение искам да обобщя, че изследванията в дисертационния труд са на много високо професионално равнище. Карова владее методологията на научното изследване, познава много добре и прилага успешно съвременните методологични подходи за събиране и анализ на данни, стига до валидни и надеждни резултати, които интерпретира задълбочено и пълноценно в контекста на избраните и доразвити от нея теоретични модели. Убедено давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да гласува положително за присъждането на образователната и научна степен „Доктор“ на Ина Карова.

Рецензент:

/проф.дпсн Теодора Стойчева Стоева/